

DOI: 10.18372/2412-2157.40.19256

УДК 316.77:614 (045)

Л. Г. Дротянко¹
В. О. Табакович-Вацеба²**ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ КУЛЬТУРИ КОМУНІКАЦІЇ
В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**Національний авіаційний університет¹ORCID ID: 0000-0001-7041-5787¹; RESEARCHER ID: B-4168-2019¹Інститут геронтології ім. Д. Ф. Чеботарьова НАМНУ²

Анотація. У статті здійснюється осмислення основних філософських засад, на яких ґрунтується формування культури комунікації загалом і в галузі охорони здоров'я зокрема. Показано, що основними філософськими теоріями, які є засадничими для дослідження комунікації як соціально-культурного феномену, виступають сучасні філософські концепції, які є фундаментальними для розуміння ролі мови в цих процесах. До них належать: концепції філософії мови та філософії діалогу другої половини ХХ – початку ХХІ століть; феноменологічні концепції мови; концепції філософської герменевтики; концепції комунікативної філософії кінця ХХ – початку ХХІ століть; сучасні концепції філософії культури тощо. Не менш важливу роль у філософському осмисленні культури комунікації відіграють і філософсько-антропологічні концепції, в яких учасники комунікації постають у єдності тілесних, духовних і душевних вимірів людського буття.

Ключові слова: культура комунікації, культура мовлення, культура діалогу, комунікація в галузі охорони здоров'я, герменевтичні принципи.

Вступ

Соціальне буття людей упродовж усієї історії пронизане комунікативними процесами, які здійснюються в усіх сферах їхнього життя. Провідне місце у системі комунікацій належить комунікаціям у галузі охорони здоров'я, оскільки ця сфера безпосередньо стосується кожної людини на планеті. Здоров'я є особливою соціально-культурною цінністю для всіх народів, бо саме наявність міцного здоров'я гарантує подовження тривалості і якості життя людей. Цією галуззю життя опікуються державні органи кожної країни, а у всесвітньому масштабі – міжнародні організації, такі як Організація об'єднаних націй, Всесвітня організація охорони здоров'я, неурядові міжнародні організації в галузі охорони здоров'я, регіональні об'єднання вчених та лікарів у цій сфері та інші. Всесвітня організація охорони здоров'я «документом «Основи європейської політики та стратегія для ХХІ століття» (2012) визначає необхідність підвищення рівня розвитку систем та послуг інформаційного забезпечення охорони здоров'я і визначає відповідні напрямки комунікаційної діяльності. Із десяти основних функцій громадської охорони здоров'я ВООЗ (2012) одну визначає як комунікацію в інтересах громадської охорони здоров'я, вказуючи, що це є мистецтво та техніка інформування окремих громадян, установ та різних аудиторій громадськості, впливу на них і створення у них позитивної мотивації стосовно важливих питань та детермінант здоров'я» (Знаменська М., Слабкий, Знаменська Т. 2019, 7).

В комунікативних процесах стосовно охорони здоров'я, і в самій галузі охорони здоров'я, нерідко трапляються випадки непорозуміння між учасниками комунікації. Причини непорозумінь криються: в приналежності людей до різних етнічних і національних спільнот, які ґрунтуються на різних культурних засадах; у різних підходах різних національних держав до завдань галузі охорони здоров'я; в різних методиках попередження та лікування хвороб; у деякій недовірі суспільства до

діяльності медичного співтовариства тощо. Тому виникає постійна потреба у виробленні й періодичному перегляді норм і принципів культури комунікації в галузі охорони здоров'я, яка здійснюється на різних світових і регіональних комунікативних майданчиках.

До необхідності переосмислення засад і принципів культури комунікації спонукають і зміни в технічних засобах комунікації в усіх сферах суспільного життя, в тому числі і в галузі охорони здоров'я, що впливає на трансформації в мові, яка використовується в комунікативних процесах. Окрім того, у процесі розвитку біологічних і медичних наук, виникнення міждисциплінарних наук у галузі охорони здоров'я зароджується багато нових наукових термінів, якими послуговуються не лише фахівці в цій галузі, але й люди, далекі від неї. Неоднозначне тлумачення і розуміння нових термінів теж суттєво впливає на культуру спілкування у сфері охорони здоров'я.

В основі культури комунікації, як і культури загалом, лежать як моральні, так і мовні/мовленнєві аспекти, які не можна розглядати окремо, тому що моральна взаємодія між людьми пронизана засобами природної і штучної мови і вмінням адекватно їх використовувати у процесах спілкування. Існують як прийняті різними спільнотами норми культури комунікації в галузі охорони здоров'я, так і так звані «неписані правила» спілкування, які ґрунтуються на моральних принципах поведінки людей і на знанні мовних норм, що стосуються відповідної сфери суспільного життя і відповідної життєвої ситуації. Дотримання їх у комунікативних процесах сприяє досягненню цілей комунікації, вирішенню важливих проблем у галузі охорони здоров'я.

Мета статті полягає в осмисленні основних філософських засад формування культури комунікації загалом і культурних норм комунікації в галузі охорони здоров'я.

Методологія дослідження

Досягненню мети сприяє застосування концептуальних засад філософії мови, принципів філософської герменевтики, загально-наукових принципів історизму та системності, методу культурно-семантичного аналізу, логічних методів обґрунтування й аргументації.

Результати

Як відомо, спільним для всіх комунікативних процесів є необхідність дотримання прийнятих у певному суспільстві і в певній галузі життя норм та принципів комунікації, які становлять засади культури комунікації в даній галузі. Термін «культура комунікації» окреслює складову частину культури як такої, адже культура ґрунтується на дотриманні вироблених людством впродовж його історії принципів і норм поведінки, мовних і мовленнєвих норм, культури мислення, а також на повазі до моральних, релігійних, політичних, естетичних тощо цінностей відповідного суспільства.

Культура комунікації передбачає наявність у учасників комунікативних процесів високої культури мислення, знання мовних норм, прийнятих у відповідній сфері суспільного життя, умінь оформлювати і виражати свою думку в ясній і доступній формі. Культура комунікації у сфері охорони здоров'я означає, що «комунікація має також підвищувати здібності отримувати, розуміти та використовувати інформацію для зниження ризику, попередження хвороб, зміцнення здоров'я, уміння орієнтуватися у послугах охорони здоров'я і вірно ними користуватися, захисту політики охорони здоров'я та підвищення рівня благополуччя, якості життя і здоров'я громадян» (Знаменська М., Слабкий, Знаменська Т. 2019, 8). Отже, феномен культури комунікації, як і культури загалом, спирається на цілу низку прийнятих норм та принципів, які складають фундаментальні підвалини культурного буття суспільства.

В основі культури комунікації лежить культура мовлення. Термін «культура мовлення» охоплює собою знання людиною літературних норм утворення слово-виразів у різних мовленнєвих жанрах, вироблених у лінгвістиці, та їхнє дотримання в процесі комунікації, уміння використовувати все багатство тієї чи іншої мови спілкування, уникати просторіччя, багатозначних слів, що затьмарюють процес розуміння учасників комунікації. Мова комунікації виконує важливі функції в комунікативному процесі. Не існує абстрактних комунікацій: кожен комунікативний акт відбувається у певній сфері суспільного життя; завжди має мету, якої прагнуть досягнути учасники комунікації; відбувається в певній мовній/мовленнєвій культурі; спирається на певний рівень обізнаності учасників комунікації у відповідній сфері, в тому числі на знання відповідної даній сфері життя термінології та фразеологізмів тощо.

Одним із засадничих для осмислення культури комунікації в галузі охорони здоров'я є термін «здоров'я людини», який характеризує біологічний і фізіологічний стан людини як живої істоти, коли він відповідає нормі. Якщо йдеться про здоров'я як соціально-культурну цінність, цей термін

співвідноситься з терміном «охорона здоров'я». Останній описує систему державних і громадських заходів зі збереження нормального стану здоров'я людей у певній країні, в якій прийнята законодавча база щодо запобігання захворюваності людей, лікування хвороб і подовження тривалості життя. Головні функції в галузі охорони здоров'я виконують заклади охорони здоров'я – лікарні, клініки та інші медичні установи, а також заклади відпочинку – санаторії, профілакторії, табори і центри відпочинку тощо. Як зазначають англійські вчені Р.Талер і К.Санстейн, людям дуже важко у стрімкому ритмі життя слідкувати за власним здоров'ям, тому проєкт «Доленосний план здоров'я», розроблений у Великій Британії, заохочує людей регулярно відвідувати фітнес-зали та лікарів, оскільки надає змогу отримувати своєрідні бали, якими можна розраховуватися за авіаквитки, готельні номери тощо (Талер, Санстейн 2017). У такому контексті культура комунікації в галузі охорони здоров'я означає вироблення зацікавленими установами під контролем медичної спільноти відповідних норм занять громадян фізичною культурою для підтримки фізичного стану. Адже різні вікові групи мають різний фізичний стан тіла, тому мова комунікації з різними групами людей повинна враховуватися при висловленні фахівцями відповідних рекомендацій.

Комунікація в галузі охорони здоров'я є багатоступеневою й багаторівневою, оскільки комунікативні процеси відбуваються всередині медичного співтовариства, між медиками та пацієнтами, між медиками і органами державної влади тощо. У цих процесах герменевтичні процедури тлумачення і розуміння виконують важливу функцію, сприяючи виявленню об'єктивних і суб'єктивних причин непорозуміння між учасниками комунікативних процесів у сфері охорони здоров'я та вироблення рекомендацій щодо можливостей їхнього подолання в майбутніх комунікаціях. Процес комунікації пов'язаний із використанням мови, а тому він вимагає проявлення змісту мовних виразів. Герменевтичні процедури тлумачення та розуміння сприяють цьому в ході спілкування. Культура комунікації ставить перед учасниками вимоги дотримання не лише моральних норм, але й застосування відповідних мовних засобів, зміст яких має бути зрозумілим для кожного з комунікантів. Прояснення змісту спеціальної термінології постає особливою методологічною настановою в процесі вироблення норм культури комунікації в галузі охорони здоров'я.

Культура комунікації передбачає уміння використовувати все багатство літературної мови з урахуванням трансформації значення слів і виразів відповідно до мовленнєвої ситуації. Наприклад, у різних сферах суспільних відносин важливе значення має офіційно-діловий стиль мовлення. У сфері охорони здоров'я такий стиль комунікації має чи не вирішальне значення в комунікативних процесах між міністерством охорони здоров'я та підрозділами, які виконують функції охорони здоров'я у кожній країні, а також у міжнародних відносинах між ВООЗ та національними державами щодо боротьби із захворюваннями, які мають всесвітній характер. Ділового стилю дотримуються лікарі, коли пишуть

приписи хворим, заповнюють медичні картки, пишуть рецепти тощо. Мовні одиниці в цьому виді професійної комунікації повинні точно відповідати меті комунікативного процесу, адже в процесі функціонування і розвитку в даному випадку медичної сфери була вироблена специфічна термінологія. Вона продовжує зазнавати трансформацій у сучасному суспільстві, коли значною мірою комунікація в галузі охорони здоров'я змістилася у сферу нових медіа.

Зміни в мові спілкування як стрижні культури соціуму спричиняє зміни і в інших складових медіакультури: сучасних телебаченні та відео, в різноманітних інтернет-мережах. Використовуючи різні цифрові платформи, медичне співтовариство змушене створювати нові лінгвістичні форми комунікації як між професіоналами, так і в спілкуванні з населенням. Ю. Крістева, аналізуючи висловлювання Р. Барта, щодо змін у сучасній мові комунікації, зазначає: «За Р. Бартом, комунікація не дорівнює письму, бо в комунікації створюється нова «мова», в якій ховається справжнє значення, яким володіє природна мова. Ця нова «мова» є, на його думку, вже не комунікативною, а трансформативною» (Крістева 2004, 25). Особливо часто це відбувається через запозичення іншомовних слів без адекватного перекладу, що може нанести шкоду правильному донесенню змісту повідомлення (писемного чи усного).

При цьому відбуваються зміни в основі культури мовлення – в мовній нормі: «В умовах інформаційного суспільства мовна норма набуває амбівалентного характеру: з одного боку, вона постає як закономірний вияв адаптаційного потенціалу мови в нових умовах інфообміну, а з іншого – як чинник, що становить потенційну загрозу для культури мовлення на всіх рівнях» (Антіпова 2019, 131). Особливо часто це відбувається через запозичення іншомовних слів без адекватного перекладу, що може нанести шкоду правильному донесенню змісту повідомлення. У сфері охорони здоров'я функціонує спеціальна мова комунікації, яка значною мірою спирається на термінологічний апарат біології, анатомії, фізіології людини, медичної наукової термінології, фармакології та інших. Тому комунікації в цій галузі суспільного життя вимагають спеціальної підготовки фахівців.

К. Орду виділила певні компетентності медичних працівників, зокрема сімейних лікарів, у галузі фахової комунікації, які лежать в основі культури комунікації у сфері охорони здоров'я: «Нами виокремлено такі складники «інформаційно-комунікативної компетентності» майбутніх сімейних лікарів: наявність стійких знань правил і норм усної і писемної мови, уміння користуватись ними в лікувально-профілактичному процесі; усвідомлення значущості державної мови в професійному спілкуванні; спеціальні теоретико-орієнтовані знання, що відображають галузь інформаційно-комунікативних технологій як галузь для навчання і практичної діяльності в медичній сфері; знання джерел медичних інформаційних ресурсів, необхідних для професійної діяльності, знання особливостей системи Ehealth та телемедичних технологій; знання основних принципів дистанційного консультування; практико-орієнтовані вміння і навички в галузі ІКТ для особистих, освітніх, суспільних та

професійних цілей; уміння працювати (знаходити, сприймати, розуміти, оцінювати тощо) з різними видами інформації; розуміння й усвідомлення ролі й значення ІКТ як у освітньому процесі, так і в майбутній професійній діяльності» (Орду 2021, 51). Мовна підготовка в цій галузі комунікації в сучасних умовах вимагає знання як застосування слів природної мови, так і спеціальних термінів, оскільки медичні працівники вступають у комунікативні процеси і в колі фахівців, і з пересічними громадянами, не обізнаними зі спеціальною фаховою мовою.

Спільні цінності людей забезпечують успішність комунікативного процесу, а цінності і лежать у фундаменті культури комунікації, оскільки «комунікація – це значеннєвий та ідеально-змістовний аспект соціальної взаємодії, тому і дії, свідомо орієнтовані на значеннєве сприйняття, називають комунікативними. Основна функція комунікації – досягнення соціальної спільності при збереженні індивідуальності кожного її елемента» (Шашкова, Злочевська 2011, 26). Зазначене стосується всіх без винятку соціальних практик, у тому числі й культури комунікації в галузі охорони здоров'я кожної людини і суспільства загалом.

Норми культури комунікації мають своєю підставою наукові знання у певній сфері життя суспільства, які формулюються відповідною термінологією, що зазнає трансформацій відповідно до нових викликів у галузі охорони здоров'я. Як пише І. Васильєва, «сучасна медицина переживає складний процес переходу від патологічної до здоров'яцентричної парадигми, від біомедичної до соціомедичної моделі, яка ґрунтується на холистичних підходах методології синергетики. Здоров'я людини розглядається як системоутворюючий фактор, який інтегрує не тільки власне фізіологічні, соматичні процеси, а й культуру, економіку, освіту, спосіб життя, її душевний і духовний стан» (Васильєва 2018, 7). Залучення до медичного дискурсу знань з інших соціальних практик зумовлює, з одного боку, використання термінології із цих практик, а з другого боку, формування нових понять і термінів, які репрезентують нові завдання, що стоять перед галуззю охорони здоров'я. Зазначене викликає потребу у проясненні і доведенні до розуміння учасників комунікації в даній галузі значення нових термінів для порозуміння між ними.

Культура комунікації ґрунтується на діалогічності, на дотриманні моральних норм – взаємоповаги, толерантного ставлення до думки інших суб'єктів діалогу, уміння слухати і чути кожного, виявляти терпеливість, дотримуватися мовних норм комунікації, прийнятих у даній культурі тощо. На цей бік діалогу звертав увагу ще Сократ, вважаючи, що саме діалог у процесі комунікації сприяє моральному формуванню особистісних якостей у людей. Це пов'язано з тим, що діалогічна форма комунікації є найбільш простою й чіткою, оскільки в діалозі кожна висловлена думка є завершеною і виражає певну позицію мовця, на яку можна відповісти так само чіткою й завершеною фразою. У діалозі відбувається не лише обмін позиціями комунікантів, але і взаємне збагачення, що веде до кращого розуміння як себе, так і Іншого, яким виступає співрозмовник. Діалогічність комунікації в галузі охорони здоров'я має особливо важливе

значення, оскільки така комунікація має суб'єкт-суб'єктний характер, де кожен із співрозмовників повинен не лише почути, але й зрозуміти один одного.

Обговорення

Проблема культури комунікації осмислювалась тією чи іншою мірою і філософами, і вченими різних галузей науки, і фахівцями в галузі медицини. Вона є наскрізною в усіх сферах суспільного життя, хоча форма і зміст комунікативних процесів суттєво різняться в різних соціальних практиках. Проблеми культури комунікації з точки зору функціонування мови і мовлення розглядає В. Кебуладзе. Він зазначає, що, «в сучасній філософії мови йдеться здебільшого про зв'язок мовлення зі значенням. При цьому ми забуваємо про те, що мова й мовлення щільно пов'язані з нашою присутністю у світі. Якщо розуміти мовлення як тілесну практику, а тіло – як спосіб нашої присутності у світі, то для нас відкриваються важливі аспекти мовлення, яких ми не помічаємо, якщо розглядаємо його лише як техніку конститування і втілення значень» (Кебуладзе 2011, 252-253). Дослідник звертає увагу на необхідність прояснення значення мовних конструкцій у процесі комунікації. Наведена думка, на наш погляд, має прямий стосунок до сфери охорони здоров'я. Адаже у медичній галузі в процеси комунікації медичні працівники вступають з особливою соціальною групою – хворими людьми, які й так налякані станом свого здоров'я і можливостями його покращення. Тому прояснення значення повідомлення від лікаря для хворого є суттєвим, адже значення повідомлення ховається за способом його донесення до слухача.

Розглядаючи проблемні ситуації в комунікації, М. Родз справедливо наголошує на випадках непорозуміння між комунікантами і пов'язує його із невірним добором мовних виразів та їхніх значень. Він пише: «Багато проблем при спілкуванні є наслідком взаємного непорозуміння – із невідповідності між тим, що ви хочете вкласти в свої слова, і значенням, яке співрозмовник з них витягує. ... Мова – це, крім усього іншого, засіб вираження почуттів людини... Взаємне непорозуміння виникає через те, що різні люди для передачі своїх переживань користуються різними фразами і словами. ... Ці слова і фрази можуть бути зовсім не такими, які використовували би ваш співрозмовник для опису тієї ж події. А це означає, що ніхто інший не зможе сприйняти і засвоїти вашу мову саме так, як це зробили б ви самі» (Родз 2021, 8). Отже, культура комунікації, на думку автора, має спиратися на мовну підготовку учасників комунікації. Особливо це є важливим, на наш погляд, для учасників комунікації в медичному дискурсі, де знання спеціальної професійної термінології має надзвичайне значення, про що ми писали вище.

Комунікативні процеси в різних сферах життя Д. Хаймс пов'язує з необхідністю врахування комунікативної компетентності, без якої, на його переконання, комунікація не може досягнути своєї мети: Д. Хаймс визначає зміст поняття «комунікативна компетентність» як інтегративний феномен, до складу якого входять ставлення до цінностей, а також мотивації людини, особливості використання нею мови, які в процесі комунікації перебувають у єдності

(Hymes 1972, 277). Справді, комунікативна компетентність сприяє порозумінню між учасниками певного комунікативного процесу у будь-якій соціальній практиці, адже вони однаково розуміють зміст повідомлень один одного, будучи фахівцями у даній галузі.

На думку А. Гжегорчика, культура комунікації має своїм підґрунтям спосіб реалізації цінностей. Найпершою цінністю в суспільному житті він вважає надання всім членам суспільства необхідних вітальних цінностей, а також надання всім членам суспільства можливості максимально досягнути духовні цінності. Він вважає, що «необхідними вітальними цінностями є такі, які взагалі роблять можливим життя й будь-яке справне діяння, тобто такі як насичення тіла, здоров'я, утримання тіла у відповідних теплових умовах, відпочинок після праці, сон. У різних цивілізаційних умовах до них долучаються ще й інші цінності. Реалізації необхідних цінностей звичайно називаються задоволенням основних потреб. Отже, система колективного життя, яка передбачає повагу до всіх, повинна всім надати можливість задоволення основних потреб та максимального досягнення духовних цінностей» (Гжегорчик 1996, 245). Саме такі суспільні цінності повинні бути в основі культури комунікації, заснованій на діалогічній формі спілкування людей. Ця думка має важливе значення і для сфери охорони здоров'я, оскільки останнє є головною вітальною цінністю людини.

Про культуру комунікації пише й М. Абисова, наголошуючи на діалогічному характері комунікації. Діалог, на її думку, передбачає онлайн інтеракцію, оскільки «діалогова, або інтеракціоністська модель комунікації передбачає своєрідну «горизонтальну рівність» учасників інформаційного обміну, на протизвагу «вертикальній», побудованій за принципом «керівництво – підпорядкування», що властива монологічній моделі. Особливістю діалогової моделі є наявність зворотного зв'язку між учасниками комунікативних процесів, відкритість та схильність до діалогу» (Абисова 2018, 41), що сприяє здатності комунікантів до розумних компромісів для пошуку ефективних способів вирішення назрілих соціальних проблем на підставі норм культури спілкування. Культура діалогічної комунікації ґрунтується на дотриманні, в першу чергу, моральних норм – взаємоповаги, толерантного ставлення до думки інших суб'єктів діалогу, уміння слухати і чути кожного, виявляти терплячість, дотримуватися мовних норм комунікації, прийнятих у даній культурі тощо.

Не менш важливим є дотримання норм і принципів культури комунікації в галузі охорони здоров'я є й у науковому дискурсі, який відбувається у професійному медичному співтоваристві. Як зазначає Ю. Габермас у творі «Майбутнє людської природи», «починаючи з вакцинації і перших операцій на серці і мозку, потім щодо трансплантації органів і створення штучних органів людини і аж до впровадження генної терапії завжди велися дискусії про те, чи не досягнута вже та межа, де навіть медичні цілі вже не можуть виправдовувати подальшу технізацію людини. Проте жодна із цих дискусій не зупинила розвиток техніки» (Habermas 2001, 34). В даному випадку комунікація ведеться не лише в колі медичних працівників і вчених

у цій галузі, але й суспільна комунікація стосовно збереження здоров'я кожної людини. Тому учасниками такої комунікації є в тому числі працівники державних органів, а також громадянське суспільства через своїх представників. Зі змінами в культурі суспільства відбуваються й трансформації в культурі спілкування в різних сферах життя, в тому числі і в галузі охорони здоров'я.

Висновки

Дослідження філософських засад культури комунікації в різних сферах життя, в тому числі у галузі охорони здоров'я, показує, що для осмислення культурних норм у комунікативних процесах важливе значення слід відводити тим сучасним філософським концепціям, які є фундаментальними для розуміння ролі мови в цих процесах. До них належать: концепції філософії мови та філософії діалогу другої половини ХХ – початку ХХІ століть; феноменологічні концепції мови; концепції філософської герменевтики; концепції комунікативної філософії кінця ХХ – початку ХХІ століть; сучасні концепції філософії культури тощо. Не менш важливу роль у філософському осмисленні культури комунікації мають відігравати і філософсько-антропологічні концепції, в яких учасники комунікації постають у єдності тілесних, духовних і душевних вимірів людського буття. Адже, як зазначалося в даній статті, використання мовних одиниць залежить у числі інших факторів і від стану тілесного та душевного здоров'я комунікантів.

В останні два-три десятиліття років відбуваються суттєві зрушення в усіх сферах культури. Вони значною мірою зумовлені застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій у комунікативних процесах. У свою чергу, це веде до трансформації норм культури комунікації в соціумі: змінюються звичні для людей форми спілкування, зароджуються нові, які засновані на штучній мові ІКТ. Внаслідок цього до наукового і повсякденного мовлення вводяться нові слова, терміни, цілі мовні вирази, які репрезентують нові феномени в суспільстві. Вони залучаються в нові форми сучасних комунікативних процесів. Через неоднакове розуміння їхнього змісту між учасниками комунікації виникає непорозуміння. Особливо це має значення для галузі охорони здоров'я, де йдеться про збереження життя та здоров'я людей. Виникає нагальна потреба у проясненні змісту нових мовних одиниць та їхньої адаптації до повсякденної діяльності у медичній практиці, що зумовлює трансформацію мовних норм культури комунікації.

На трансформацію норм культури комунікації в галузі охорони здоров'я суттєво впливають глобалізаційні процеси, які почали прискорюватися із повсюдним впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій, штучного інтелекту тощо. Консолідує роль у цій галузі у всевітньому масштабі виконують міжнародні організації та об'єднання фахівців у медичній сфері. Філософське осмислення трансформацій у культурі комунікації в різних сферах буття соціуму, в тому числі і в галузі охорони здоров'я, сприятиме кращому розумінню цих трансформацій та виробленню нових підходів до організації конкретних комунікативних процесів.

Список літератури

1. Знаменська М. А., Слабкий Г. О., Знаменська Т. К. *Комунікація в охороні здоров'я*: монографія. Київ : Укр. ін-т стратег. дослідж. МОЗ України, 2019. 194 с.
2. Талер Р., Санстейн К. *Поштовх. Як допомогти людям зробити правильний вибір*. Київ : Наш формат, 2017. 312 с.
3. Крістева Ю. *Полілог*. Київ : Юніверс, 2004. 480 с.
4. Антіпова О. П. Трансформація мовної норми в умовах інформаційного суспільства. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2019. Вип. 1. С. 130–134. (Серія «Філософія. Культурологія»).
5. Орду К. С. Формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів у професійній підготовці : дис. ... д-ра філософії : 015 «Професійна освіта». Одеса, 2021. 318 с.
6. Шашкова Л. О., Злочевська М. В. *Діалогічний вимір гуманітарного знання*. Київ : Професіонал, 2011. 176 с.
7. Васильєва І. В. Філософія релігії та медицини свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького). *Вісник Національного авіаційного університету*. 2018. Вип. 1 (27). С. 5-9. (Серія «Філософія. Культурологія»).
8. Кебуладзе В. *Феноменологія досвіду*. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. 280 с.
9. Роудз Марк. *Як розмовляти з ким завгодно. Впевнене спілкування в будь-якій ситуації*. К.: Видавни чий дім «Сварог», 2021. 160 с.
10. Hymes D. H. Communicative competence. In J. B. Pride and J. Holmes (Eds.). *Sociolinguistics Selected Readings*. 1972. P. 269-293.
11. Гжегорчик А. *Життя як виклик. Вступ до раціоналістичної філософії*. Варшава-Львів, 1996. 265 с.
12. Абисова М. А. Комунікативний потенціал культурних відмінностей в інформаційному суспільстві. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія*. Вип. 1 (27). 2018. С. 39-43.
13. Habermas J. *Die Zukunft der menschlichen Natur*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2001.

References

1. Znamenska, Mariia, Hennadii Slabkyi, and Tetiana Znamenska. 2019. *Komunikatsiia v okhroni zdorovia: monohrafiia [Communication in healthcare]*. Kyiv: Ukrainyskyi instytut stratehichnykh doslidzhen MOZ Ukrainy.
2. Thaler, Richard, and Cass Sunstein. 2017. *Poshtovkh. Yak dopomohy liudiam zrobyty pravylnyi vybir [Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth, and Happiness]*. Kyiv: Nash format.
3. Kristeva, Yuliia. 2004. *Poliloh [Polylogue]*. Kyiv: Yunivers.
4. Antipova, Olha. 2019. "Transformatsiia movnoi normy v umovakh informatsiinoho suspilstva" ["Transformation of Linguistic Norms in the Conditions of Informational Society"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 1(29): 130–134. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.29.14073>.
5. Ordu, Kateryna. 2021. "Formuvannia informatsiino-komunikativnoi kompetentnosti maibutnikh simeinykh likariv u profesiinii pidhotovtsi: dys. ... d-ra filosofii" ["Formation of Information and Communication Competence of Future Family Physicians in Professional Training : dis. ... PhD"]. PhD diss., Derzhavnyi zaklad "Pivdenoukrainskyi natsionalnyi pedahohichniy universytet imeni K. D. Ushynskoho".
6. Shashkova, Liudmyla, and Maryna Zlochevska. 2011. *Dialohichniy vymir humanitarnoho znannia [The Dialogic Dimension of Humanitarian knowledge]*. Kyiv: Professional.
7. Vasylieva, Iryna. 2018. "Filosofiia relihii ta medytsyny svt. Luky (V. F. Voyno-Yasenskoho)" ["The Philosophy of Religion and Medicine of Prelate Luke (V. F. Voyno-Yasenskyi)"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 1 (27): 5-9. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.27.13342>.
8. Kebuladze, Vakhtang. 2011. *Fenomenolohiia dosvidu [Phenomenology of Experience]*. Kyiv: Dukh i Litera.

9. Roudz, Mark. 2021. *Yak rozmovliaty z kym zavhodno. Vpevnene spilkuvannia v bud-iaikii sytuatsii [How to Talk to Anyone and with Anyone. Confident communication in any situation]*. Kyiv: Vydavnychiy dim "Svaroh."

10. Hymes, Dell H. 1972. "Communicative Competence." In *Sociolinguistics Selected Readings*, edited by J. B. Pride and J. Holmes, 269-293.

11. Hzhedorchuk, Andzhei. 1996. *Zhyttia yak vyklyk. Vstup do ratsionalistychnoi filosofii [Life as a Challenge. Introduction to Rationalist Philosophy]*. Varshava-Lviv.

L. Drotianko, V. Tabakovych-Vatseba

PHILOSOPHICAL FOUNDATIONS OF COMMUNICATION CULTURE IN HEALTHCARE

Introduction. It is shown that the need to rethink the foundations and principles of communication culture is stimulated by changes in the technical means of communication in all spheres of public life, including healthcare. This affects transformations in the language used in communication processes. It is substantiated that fundamental theories are essential for the study of communication and understanding the role of language in these processes. **The aim** of the study is a complex understanding of the basic philosophical foundations of the formation of a culture of communication and cultural norms of communication in the healthcare sphere. **Research methods** are conceptual foundations of the philosophy of language, principles of philosophical hermeneutics, general scientific principles of historicism and coherence, method of cultural and semantic analysis, logical methods of justification and argumentation are applied. **Research results.** Communication in healthcare is a multi-stage and multi-level: communication takes place within the medical community, between doctors and patients, as well as between medical professionals and public authorities, etc. The process of communication is associated with the use of language, and therefore it requires clarification of the meaning of linguistic expressions. Hermeneutic procedures of interpretation and understanding play a facilitative role in the process of communication. **Discussion.** The problem of communication culture is comprehended by philosophers, scientists in various fields of science, and medical specialists. It is a cross-cutting issue in all spheres of social life, although the form and content of communication processes differ significantly in different social practices. A number of researchers have analyzed views on this issue. **Conclusions.** The principles and norms that are fundamental to the formation of a culture of communication in the field of health care have been identified. These are principles of formation of linguistic norms of communication; application of moral principles of mutual respect and tolerance; principles of dialogical communication and others.

Keywords: culture of communication, culture of speech, culture of dialogue, communication in healthcare, hermeneutical principles.

DOI: 10.18372/2412-2157.40.19271

УДК 141.7:159.923:316.77 (045)

Л. Г. Конотоп¹
А. А. Ішханішвілі²

ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ КОМУНІКАТИВНИХ ПРОЦЕСІВ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка^{1,2}
ORCID ID: 0009-0005-5664-0458¹

Анотація. У статті аналізуються процеси індивідуалізації у взаємопов'язаності з сучасними комунікативними процесами. Доведено, що мережеве суспільство, побудоване за принципами гіпертексту та інтертекстуальності, занурає людину в нові форми соціальності, внаслідок чого створюються передумови для трансформації індивідуальності. Метою статті є розкриття трансформації індивідуальності як наслідку соціальної мобільності завдяки локалізації та глобалізації економіки, становлення транснаціональної фрагментарної та відкритої культури, реформування політичних інституцій, структурних змін простору та часу. Показано, що в результаті структурних змін соціального простору під впливом Інтернет-середовища провідною рисою стає розмивання соціального простору на основі глобалізації та фрагментації одночасно, що проявляються в здатності Інтернету стискати простір і долати великі відстані за лічені секунди, у переведенні соціальних інституцій у гіперпростір та формуванні віртуального товариства. Виявлено, що специфіка нової онтології полягає у можливості одночасної взаємодії невизначеної множини людей, які перебувають у географічно віддалених місцях; у фізичній нерепрезентативності суб'єктів комунікації; емоційного збіднення; відсутності невербальних засобів взаємодії; анонімності спілкування; збільшенні психологічного комфорту та захищеності у процесі спілкування; часткову або повну відсутність регламентації поведінки; можливості самостійної зміни та формування соціальної ролі та статусу; різноманітність засобів спілкування; добровільності та бажаності комунікації; відсутність чіткої прив'язки до певної соціальної групи, спільності; можливості припинення комунікації в односторонньому порядку; допустимість девіантної поведінки без соціальних наслідків для індивіда.

Ключові слова: індивідуальність, комунікація, мережеве суспільство, трансформація, соціальні інституції, ідентифікація, глобалізація.

Вступ

Сьогодення України характеризується чисельними змінами в сфері економіки, політики, культури, освіти. У певних випадках ці зміни можна кваліфікувати як такі, що мають кризові ознаки. Такі зміни, безперечно, мають неабиякий вплив на свідомість кожної людини, трансформацію її ставлення до себе самої, до інших людей, до явищ і подій, до соціуму загалом.

Формування індивідуальності – це процес, що реалізується виключно в соціальному просторі, необхідною умовою якого є міжособистісна комунікація. У цьому зв'язку й виникає питання: у який спосіб пов'язані між собою принцип індивідуалізації й комунікативні процеси в суспільстві? Актуальність статті полягає у тому, щоб крізь призму трансформації індивідуальності уточнити зміст сучасної соціальної